

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2.80, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto II.

Ljubljana, meseca oktobra 1904.

Štev. 11.

Cenjenim naročnikom in prijateljem!

Še eno številko „Naših zapiskov“ in drugi letnik te socialne revije je končan. Uredništvo in izdajateljstvo je žrtvovalo vse svoje moči, da jo povzdigne, da pospešuje z njo naobrazbo. In „Naši zapiski“ niso hoteli nič več, kakor le to, da omogočijo potom naobrazbe prijateljem socialnega vprašanja, razumevati socialno politiko, katere se mora lotiti vsak narod, vsak razred človeške družbe, če neče pogina sebi. To nalogo si je diktiralo naše uredništvo.

„Naši zapiski“ bi morali po slovenskih razmerah imeti že vsaj 1000 naročnikov. Pa jih še nimajo. Ravno po nekaterih industrijskih krajih (Gorenjsko-Kranjsko, deloma Notranjsko in Primorje s Trstom vred) se prav nič ne brigajo ne delavci sami, ne organizatorji za naobrazbo. Prav tako! Toda brez naobrazbe, brez aktivnosti ni napredka, ni nobene gotovosti za doseg kakršnihkoli ciljev.

Obenem prosimo vse cenjene prijatelje, ki še niso poravnali naročnine, da jo pošljejo; mi imamo tudi dolžnosti. Priložili smo račune ali pa nakaznice.

Zastavljamo pa danes vsem prijateljem vprašanje: **Ali izdajajmo še to socialno revijo ali ne?**

Vaše mnenje nam bo vodilo.

V Ljubljani, dne 1. oktobra 1904.

Uredništvo in upravništvo.

Abditus:

Država in cerkev.

(Nadaljevanje.)

Največji bogataš sveta je bila še vedno cerkev, kateri so znali v Rimu pridobivati vedno novih in bogatih dohodkov. Kot taka je bila voditeljica in organizatorica gospodarskega življenja, slonečega na naturalnem gospodarstvu. Njene dogme so dobivale vsak hip drugo obliko, kakor je to pač zahtevala gospodarska ali politična situacija. Dokler je vladal fevdalizem s svojimi graščaki in podložnimi kmeti, sta bila njena moč in njen vpliv univerzalna,¹ kakor hitro

¹ En primer. V katedrali Canterbury na Angleškem so bile tri kapele, posvečene ena Kristu, druga sveti Devici in tretja sv. Tomažu Becketu, h katerim se je romalo. Zadnji je bil šele leta 1172. proglašen svetniku, njegove kosti leta 1221. prenešene v dotično kapelo. In koliko je več nesel cerkvi novi svetnik nego stari, kaže račun, ki je posnet po Burnetovi history of the reformation. Škoda, da ni naveden datum računa. Glasom istega se je darovalo: v enem letu 3 f. 2 š. 63 f. 6 š. 832 f. 12 š. v naslednj. letu — 4 f. 1 š. 954 f. 6 š.

Menihi te katedrale so hoteli romanje preložiti na poletje, ker je bil zimski čas, v katerem je storil ta svetnik mučeniško smrt, za to jako nepripraven. Prosili so papeža za dovoljenje. Papež pa je zahteval za to plačila. Nastali so prepiri, dokler se niso tako poravnali, da je dobil papež Honorij III. polovico čistega dobička.

Sploh se je tedaj stekalo v Rim bogastvo vsega krščanskega in tudi nekrščanskega sveta. V Rimu je bilo vedno polno romarjev, mnogo več nego dandanes. Zgodovinar Hutten pravi, da je prinesel romar iz Rima tri stvari: slabo vest, pokvarjen želodec in prazno možnjo.

O papežu Levu X. se trdi, da je dejal, da pusti veljati pravljico o Kristu, ker mu je

pa so jeli nastajati novi stanovi in novi sloji, je pričela boj proti njim. Njeni najzvestejši pristaši so bili med plemstvom, radi dobička, ki ji ga je donášal fevdalni sistem in kmet, ki je bil izkoriščen, a duševno docela navezan na duhovništvo. Še danes ima rimski klerikalizem največ pristašev med kmetiskim prebivalstvom v zaostalih deželah, tako posebno tudi pri nas.

Trgovina je napredovala bolj in bolj; njen kapital je deloval razbijalno na stare šege, staro družbo in tudi vero. Kapital je bil samo kapital, ki ni mogel priznavati nobenih predprav cerkve, plemstva, duhovništva, ki je poznal le lastno moč. S trgovino so rasla mesta, ki so rodila nov razred — buržoazijo, katere moč je rasla, kakor se je množil v njenih rokah denar, ki ga je vedno več donášala trgovina, rokodelstvo in umetnija. Z naturalnim gospodarstvom je šlo naglo navzdol, vedno bolj je stopala v ospredje moč razreda, ki ga je rodil kapital. Stare vezi patriarhalne družine so popuščale, novo, svobodnejše življenje je nastopalo, življenje, ki je bilo razuzdanejšo, brezobzirnejše od onega prejšnjih dob. Ta novi razred

mnogo koristila. Naj je že to resnično ali ne, vsakakor pa je to dobra karakterizacija rimskega papeštva. Isto se trdi o nekem prejšnjem papežu.

Naravnost nezaslišane stvari so se pa dogajale pri prodajanju odpustkov, pri prodaji škofij in županij i. t. d. (Glej tudi: Karl Kautsky, Thomas More und seine Utopie.)

se je boril proti fevdalni aristokraciji. Nastali so boji med mesti in plemstvom, na katerem je stala velika fevdna ustanova — cerkev. Polagoma so dobila mesta nadvlado, v njih so se rodili novi nauki o svetu in gospodarstvu. Veda se je osvobodila verskih spon.

Novi način življenja in proizvodnje je imel za posledico — stari liberalizem. Ta ni priznaval več enakopravnosti, zakaj naslanjal se je že na državo in njeno domače gospodarstvo. Zlato je postalo bog, moč vsega vodilnega gibanja; stari liberalizem je zavrgel načelo krščanske ljubezni docela in se je povzpел do višine starega rimskega rop (Ludovik XIV.). Vedni razvoj produkcije in meznega dela pa je rodil tudi vedno nove oblike. Stari liberalizem je prinesel novi ali čisti liberalizem, goli sistem izkoriščanja in gospostva. S tem so bili dani pogoji za ustvaritev modernega kapitalističnega proletariata. Število revežev in brezposestnih je narasčalo.

Kmetstvo je bilo v zelo težavnem položaju. Škodila mu je z ene strani fevdalna odvisnost (odvisnost od graščakov), z druge strani pa mu je škodila nova kapitalistična produkcija. Plemstvo je zahtevalo od kmetov vedno več dohodkov, da se je vsaj deloma še moglo vzdržati na površju proti denarni aristokraciji — meščanstvu.

Cilj čistega liberalizma je postala skrajna osebna svoboda. Zagotovil je

svobodno konkurenco v gospodarstvu, ki je poostrovala vsakdanji boj za obstanek. Nastala je potreba osvoboditve zemlje od fevdalnega obremenjenja in temu je sledilo špekulativno poljedelstvo. V tem procesu je mnogo trpela cerkev, ki se je dolgo upirala kapitalističnim stremljenjem, dokler ni tudi ona zavrgla svoje stare tradicije ter krenila na nova pota. Cerkev je postala kapitalistična, dasi je izgubila svoje prvenstvo v življenju družbe in narodov.

Vse to pa je vodilo k revoluciji, kateri je moral za vedno podleči stari družbeni red, ki je postal neznosen. Sicer je pozneje nastopil velik opozicijski denarni mož Necker, francoski minister; pa tudi on ni mogel zadržati časovnega toka. Krvava francoska revolucija, ki je učinkovala na celo staro Evropo, in glava meščana Kapeta (kralja Ludovika XVI.) je pričala o popolni zmagi čistega liberalizma, o zmagi narodne države nad univerzalnostjo cerkve in nji udanega plemstva.

Sedaj je bila določena nova smer v gospodarstvu: Boj kapitala in plemstva na eni in boj kapitala in dela pa na eni strani. Plemstvo in delo pa je imelo čisto nasprotujoče si interese. Plemstvo hoče nazaj, proletariat, predstavitelj dela, pa naprej.

Cerkev je koketirala tudi s proletariatom, v resnici pa je stala popolnoma na strani plemstva — proti državi.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

K. Škapin:

Politika in šola.

Človek je član naravnih organizacij: družine, naroda, človeštva. Umetni organizaciji, toda prepotrebni v dosegu vzvišenih človeških ciljev sta občina in država. Ves napredek, cela ogromna evolucija človeštva izvira iz naravnega stikanja človeka s človekom, iz organizacije socialnih bitij. In vendar, koliko krvi je stalo človeštvo, predno je izbojevalo to trohico naravne svobode stikanja. Devetnajsto stoletje nosi v sebi zavedno stremljenje po enačenju človeka, po verski in državljanski enakosti.

Da postane človek sodelaven pri tem božjem stremljenju po enačenju in s tem v resnici koristen član človeške družbe, mora vedeti, kake dolžnosti in pravice ima v gorenjih organizacijah, kak namen imajo organizacije same. In vendar se v imenu izvoljencev z rdečimi portami na hlačah in redi na prsih izkoriščajo ostala enaka bitja, ne pustijo se priti malemu človeku do zavesti njegovih človeških pravic in dolžnosti.

A. Dermota nam je označil v članku o „avtonomiji in avtonomistih“ žalostno stanje naših občin, te male, a za to za družino najrealnejše zveze naroda. Reformirati narod pomenja reformirati človeka, vzgojiti ga, da se zaveda svojih resnih družinskih, občinskih, narodnih in državnih dolžnosti in pravic. Temu vzvišenemu namenu naj služijo vse vzgojevalne in izobraževalne naprave, celo zasebno in javno življenje in posebno šola. Ako kdo, potrebujemo Slovenci prave, trdne, zavedne politične

vzgoje, političnega prepričanja, političnega znanja in ne politične vere.

Politika, državljansko družabno življenje je na francoski ljudski šoli samostojen predmet. Pedagoška reformatorja, velika Komensky in Pestalozzi, po kojih prvem naj bi bile šole „delavnice človečnosti, semenišča občine in predigra življenja in večnosti“, zahtevata, da se mladina v šoli nauči vsemu, kar se godi v družini, občini, državi vsak dan. Komensky se ni pomišljal, učiniti politiko učnim predmetom v vseh šolah pričenši z materino šolo. Pestalozzi je dejal, da je narod brez državljanske politične vzgoje kot dete, ki se igra z ognjem in je vedno v nevarnosti, da zažge hišo. Tudi sociolog in filozof Spencer zahteva v svojem spisu o intelektualni, нравstveni in telesni vzgoji, da vzgoja preskrbuje znanja, koja so potrebna za varovanje posebnih družabnih in političnih razmer. Češki politik K. Havliček je zahteval pouk politike že na najnižjih stopinjah ljudske šole. Ta napredni duh prešinja vse v resnici za blagor človeštva vneta človekoljube in pedagogie.

Napredno učiteljstvo, četudi se ima v Avstriji še boriti z birokratično šablono in z nasilnim duhom državne in cerkveno-klerikalne reakcije (v „Slovincu“ je napisal politični apostat dvorni svetnik Šuklje več člankov o učiteljskih plačah, iz kojih veje reakcionaren duh proti modernemu šolstvu in učiteljstvu. Dandanes, ko smatrajo narodi šolo za najpotrebnejšo državno ustanovo, ko svoje

šolstvo reformirajo svobodomiselno, ko učiteljstvo zahteva razširjanje svoje vzgoje, piše dvorni svetnik na učiteljstvo in moderno šolo pamflet, kojega namen je odvrniti še nevzgojeno, nerazsodno ljudstvo od šole. Na tem, kako misliš o šoli, vzgoji, na tem se te spozna, četudi nima še zagotovljenega minima spodobne človeške eksistence), je na mnogih shodih zahtevalo uvedbo državljanskega pouka kot samostojnega predmeta v ljudsko šolo. Z enako zahtevo obrnili so se pred nekaj leti učitelji na Ogrskem na naučno ministrstvo. Ni ga skoraj zavednega, svobodomiselnega človeka, ki ima jasn pogled v razvoj človeštva v bodočnosti, ki bi nasprotoval zahtevi, da se uvede politika v šolo.

Iniciativno zaslugo za uvedbo pouka o politiki v ljudsko šolo na Francoskem ima Pavel Bert, ki je leta 1880. stavil tozadevni predlog na najvišji šolski svet. In že leta 1882. se je sestavil natančen načrt tega predmeta. O državljskem pouku, programu, cilju in metodi imamo na Francoskem že precejšnjo literaturo.

Češka ljudska stranka (realistična) zahteva od ljudske šole pouk v temeljnih znanjih državljskega in gospodarskega življenja. „Ljudska šola pripravljaj gojenca za vestno izpolnjevanje nraavstvenih, narodnih in političnih dolžnosti.“

Letos se je ista stranka o jubileju štiridesetletnega obstoja avtonomije izrekla, da se mora že na ljudski šoli zvišati skrb za vzgojo češkega ljudstva za avtonomijo. V čitankah ljudske šole se mora dati temelj razumevanju ideje

avtonomije, se mora označiti jasna slika ustrojstva in nalog avtonomnih organizacij, se mora pojasniti razmerje avtonomije k deželni upravi.

Tudi v Nemčiji se v zadnjem času pričinja uvajati politiko v šole. Goji se posebno socialna politika.

Poučno je v tem oziru delo doktorja G. Kerschensteinerja v Monakovem. Ta pravi, da je misel državljanske vzgoje že stara. V drugi polovici devetnajstega stoletja se jo je pričelo živejše pretresavati. Politična vzgoja se mora podajati na vseh stopinjah šole, pričeneši z ljudsko šolo, sistematično z zavestjo določenega cilja. Dosedanje stremjenje v šolah, kojega namen je bila enostranska intelektualna izobrazba, se mora razširiti s stremjenjem usposobiti gojenca rednemu državljskemu življenju.

Današnje komplicirano zasebno in javno življenje zahteva od človeka, da razume družinsko, občinsko, narodnostno, državno mrežo, da kot pajek isto izpopolnjuje, da je aktiven in ne le pasiven član iste. Sredstvo v to nam bodi prava politična vzgoja, s katero se naj prične že v ljudski šoli, in podaja otroku jasno, sistematično, na istemu razumljiv način. Ako bodo občinarji razumeli politično ustrojstvo, avtonomijo, predruagačilo se bo to politično ustrojstvo, avtonomija bo udobila vsebino, kakršne danes nima.

Še na nekaj bi rad opozoril, namreč: Politika nam ni frazeologija, ampak delo, delo potrebuje vseh slojev naroda in posebno nižjih, delo, temelječe na vedi sociologiji, torej praktična sociologija.

A. Macek:

Plehvejev sistem.¹

S svojo kulturo Rusi niso imeli sreče. Že v šestdesetih letih je neki francoski pisatelj v „Revue Européenne“ napisal: „Rusija je že prvo svojo kulturo, svojo vero, prejela iz umazanega vira: iz Bizanca, ubogega posnetka velikega Rima. Vsled mongolskega navala je Rusija zopet padla skoro v barbarstvo. Druga njena civilizacija, začenjajoča s Petrom Velikim, ni bila dovršena, pa tudi uspeha ni dosegla — vsled krivde reformatorja. Dandanes je Rusija nevarno bolna, razbiti mora svojo preteklost in si z naporom vstvariti drugo, sedaj seveda neznano bodočnost.“ Ta karakteristika ni doslej izgubila veljave. Rusija je pretrpela vrlo zanimljive faze razvoja in med najgoršo dobo reakcije se lahko uvršča Plehvejev sistem. Toda o tem dajmo besedo prof. Reussnerju, znanemu iz Kralovskega (Königsberger) procesa; njegov članek v listu „Zeit“ je namreč jako važen, da spoznamo značaj ruske policijske države.

Za prvih Romanovcev Rusija ni bila absolutistična država; ustava je bila stanovska. Peter Veliki je prinesel v Rusijo evropsko kulturo in prosveto. toda hkratu tudi absolutizem. Ustava poluazijske Rusije je bila tedaj pre-

osnovana po zapadnoevropskem vzoru: ustanovile so se „kolegije“ in uradništvo kot državno služabništvo organizovano v štirinajst činovnih razredov. Carinja Katarina II. je hotela uvesti v državni upravi zakonitost. Organizovala je ruske stanove in sklicala zastopnike stanov, da izdelajo nov zakonik. Ta razvoj od zapadnoevropskega absolutizma do pravne države je zlasti podpirala vlada Aleksandra I. v svojem začetku. Ta car je poznal ceno konstitucijske ustave, dal je Finski in Poljski reprezentativno ustavo in obljubil i Rusiji konstitucijo. Po Napoleonovem padcu ob splošni reakciji ti načrti niso bili uresničeni, in konstitucijski predlogi Speranskega ter Novosilceva so zatonili popolnoma; vstaja dekabristov se je izjalovila in konstitucijske misli so bile pokopane.

Zdelo se je, da se bodo za Aleksandra II. konstitucijske težnje oživele; zdelo se je, da je absolutizem nekakšen oznanjevalec pravne države. Mužiki (kmetje) so bili osvobojeni, mesta in zemstva so imela lastno upravo, uvedlo se je javno sodno postopanje, sodniki so bili neodstavljeni, določbe o cenzuri so postale zmernejše, reforme visokih šol so se začenjale. Razen tega je Finska dobila novo ustavo, in car sam je pri otvoritvi finskega zbora naglašal ustavne prednosti. Pa Aleksander sam je kmalu krenil na drugo pot in razvoj ustavnosti je bil ustavljen.

Za Aleksandra III. je nastal obrat v notranji politiki Rusije. Ako je prevladovala preje liberalistična smer, po za-

¹ Ruski minister Plehve je bil umorjen 28. julija letos na ulici v Peterburgu z bombo. Revolucijska organizacija je priznala to javno za svoje delo. Listi so poročali, da so se v Berlinu in drugje živeči Rusi od veselja objemali in jokali, ko so zaznali Plehvejevo smrt. Nekateri slovenski listi so se zgražali nad atentatom in imenovali umorjenega tirana — mučenika. (Glej tudi Pregled.) Ured.

padnoevropskih vzorih vstvarjeni ideal države, nastopa sedaj čisto nacionalistična, ortodoksna smer.

Nič posebnega ni, če gre skrajni nacionalizem roko v roki z najkrutejšim policajnim režimom. Tako tudi v Rusiji. Tu se pojavlja princip absolutizma, zvezan bizantinski z mrtvo teokracijo. Namesto zapadnoevropskih idealov so bili uvajani izpačeni, bizantinski pri-krojeni ideali panslavistični. Tu je načelo, da se kaže ruski narod kot poseben, od boga navdušen, mističen organizem, kateri je poklican, da ohrani svet pred zapadnoevropsko gnilobo. Absolutizem je bil proglašen za edino pravo, čisto narodno, ruskemu duhu izdajna svojstveno državno obliko. Ta znanstveno nevzdržljiva, zakonu naravnega razvoja nasprotujoča teorija je bila Rusiji nasilno vcepljena. To zmes slavomamstva in orientalske despotije je vzdrževala policajna država. Uradništvo je izdatno izkoristilo ta nazor. Boljši življi so bili odstranjevani iz uradov, brezobzirni usiljivci so sedali na prva mesta. Ta vsemogočna birokracija je napovedala boj ruskemu ljudstvu; car je obdan od oficijelne laži kakor od kitajskega zidu in v imenu carja je vladala policajna, nasilniška svojevoljnost, reakcija čisto Metternichovskega lika. —

Rusija je bila tako razcepljena na dva sovražna tabora. Vsemogočna policija je delovala z najrafiniranejšimi sredstvi in za Plehvejeve uprave je dosegel boj ruske policije proti ruskemu ljudstvu vrhunec. Plehve je bil dovršen predstavitelj Rusije kot policajne države.

Ni brez zanimljivosti zasledovati Plehvejevo karijero. Prava karijera

štrebarja je bila. Vzgojen je bil v jezuitskem kolegiju in prvi njegov čin je bil, kot poroča „Osvoboždenije“, čisto jezuitski: za poljske ustaje je baje ovadil svojega rednika, nekega poljskega magnata, „vilenskemu rablju“, krvavemu guvernerju Muravjevu. V Plehvejevem značaju je bila tista čisto jezuitska poteza: zatreti zaradi karijere vsa človeška plemenita čustva, tista zločimnost ad maiorem dei gloriam — v tem slučaju k večji časti in slavi ruskega samodržtva. Hkratu pa je Plehve lahko izpreminjal veroizpovedanje: najpreje je bil kalvinec, potem katoličan in naposled pravoslaven. V zloglasnem tretjem oddelku (politična policija) se je kmalu proslavil in kot državni pravdnik fungiral v velikem procesu proti nihilistom in bil desna roka reakcionarskega ministra grofa Dimitrija Tolstega. Jezuitski jeguljasti značaj Plehvejev se je znal vedno dobro prilagoditi, dasi je z druge strani zopet ta jegulčasta gladkost vzbujala nezaupanje višjega reakcionarja Pobjedonosceva. Plehve bi bil že preje moral biti minister notranjih del, toda Pobjedonoscev in Witte sta to preprečila. Šele 1. 1902. po umoru Sipjagina je dosegel to stopnjo.

Plehve je deloval z vsemi sredstvi v zmislu smotra: povečati moč birokracije nad ljudstvom, storiti jo privilegovano, neodgovorno pred zakonom. Njegova moč je bila diktatorska.

Reorganizacija inozemske in tajne policije je bila Plehvejev sen.

Žandarmi (politična policija) so bili neizmerno pomnoženi in cela Rusija je bila preprežena z ogromno mrežo vo-hunov, izdajalcev in ovaduhov. Od ministra pa do zadnjega mužika — vsakdo

je bil opazovan. Velikanski ta kriminal z armado tajnih policajev je strašno učinkoval na vsakega naprednega prišleca v sveto Rusijo.

Plehvejev sistem je demoralizoval Rusijo. Najzanimivejši individiji so napravili karijero in osobito inozemska policija je pod krinko zasledovanja anarhistov izvrševala lumparije, vohunstvo in spletke najgorše vrste. Negotovi, nejasni pojem zakonitosti v Rusiji je omogočil Plehveju, da je lahko počel, kar je hotel, zakoni so se dali delati in razlagati čisto poljubno. Imel je oblast kaznovati administrativnim potem popolnoma svojevoljno. Tudi cenzura je veselo napredovala; časopisom so se dajala navodila, v kakšnem duhu morajo pisati o gotovih dogodkih. Iz ruskih časopisov tedaj čitatelj nikdar ni izvedel resnice o notranjih ruskih razmerah.

Izvrševalo se je tako najbrezobzirnejše Pobjedonosčevo načelo: Pravoslavlje, samovlada, ruska narodnost. Razen Rusa ni bilo za drugo narodnost prostora. Protipostavno je bila uničena finska ustava in uveden ondi najgroznejši policijski terorizem, čigar predstavitelj Bobrikov je bil umorjen.

V verskem oziru se je Plehvejev sistem kazal v tem, da je bilo duhovništvo vzpodbujano za vohunstvo in ovaduštvo vernikov. Izobrazba ljudstva je bila prepuščena popom in goreče se je negovala vera v čudeže. Sam car je večkrat delal štafažo pri podobnih slavnostih (sv. Serafina), s čudodelnimi podobami so uganjali cele komedije, pošiljali jih vojakom na bojišče i. t. d. A kljub preganjanju krivovercev izgublja pravoslavlje na resnosti. Tatvine svetih

podob (kazanjska mati božja) niso nič nenavadnega.

Neprimerljiv je bil Plehve, kako je izmišljeval sredstva, da se ohrani in okrepi samodržstvo. Glad v ruskih vaseh se mu ni zdel nevaren, pač pa njegov vpliv na javnost. Tisku je bilo prepovedano pisati o gladi, prepovedano pomagati stradajočim, prepovedano nadaljevanje statistike zemstev, da svet ne bi izvedel o bedi mužikov. Najmanjši izraz nezadovoljnosti stradajočih je bil kaznovan s knuto kot upor. Tudi delavske stavke so bile krvavo potlačene. Kar se je godilo v Odjesi, Rostovu, Zlatoustu govori dovolj jasno. Plehve je nezadovoljnost delavstva pripisoval „zapeljevanju“ in agitaciji, katerih je zlasti sumnil tujce. Samo ob sebi umevno je, da je ta pritisk izzval protitlak, „podzemeljska“ Rusija se je začela gibati, vkljub policijskim odredbam je propaganda naraščala in iz krvave setve postreljanih delavcev se je iznova porajal terorizem. — Nihče ni bil varen pred preganjanjem vsemogočnega ministra. I najboljši uradniki zemstev so bili preganjani administrativnim potem. Plehve je skorumpiral tudi šolstvo. Sistem vohunstva se je naselil tudi na visoke šole, „sumljive“ dijake so pozaprl, profesorje, ki so bili le nekoliko svobodomiselniji, so zatirali z administrativnimi kaznimi, silili jih do odstopa ali pa jih izgnali.

Ta policijska era je globoko pretresla vso rusko družbo. V Rusiji so bili spojeni evropski nazori z azijskim despotizmom in barbarstvom, v zadnjem času pa se odvrča bolj od Evrope, klanja se nesrečnim bizantinskim tradicijam in odtod nagiblje k azijskemu

despotizmu. V Plehveju, umorjenem 28. julija z bombo, je padel predstavitelj nacionalistične, šovinistične policajne države. Za njim morda pride podoben

človek, toda evropsko kulturo, katera prešinja rusko inteligenco, zaprečiti se ne posreči niti najgenialnejšemu policajnemu ministru. Akademie. VIII., št. 11.

Ant. D.:

Trst in nove prometne zveze.

(Konec.)

Še drastičnejše se vidi pomen Trsta za trgovino, če se primerja tržaška trgovina z ono tekmujočih pristanišč, zlasti Reke, Benetk, Genove, Marzelja, Bremena in Hamburga. Tu se pokaže, da je Trst tekom zadnjih 40 let neprestano nazadoval, Reka, Genova in Hamburg so napredovali in postali še nevarnejši tekmeči, Benetke so ostale konstantne. In sicer je Trst nazadoval, ker je imel razmeroma manj zveze, ker so ga spajala pomankljivejša prometna sredstva z njegovim ozadjem, nego imenovana konkurenčna pristanišča z njihovimi in — s tržaškim. Privlačno okrožje Trsta se tedaj mora povečati. In to naj stori nova železnica s tem, da pritegne k Trstu razen sosednih mu pokrajin še zlasti Gorenje in Dolenje Avstrijsko, Češko, Moravsko, Šlezijo, južno nemško ozemlje in Švico. Iz teh krajev se morajo izpodriniti imenovana inozemska pristanišča. A to bo tem težavnejše, čim ugodnejše prometne zveze ima osobito Hamburg s severnim najindustrialnejšim delom Avstrije vsled veletoka Labe — kajti vodni promet je veliko cenejši nego po suhem; tem težavnejše, ker avstrijska železniška politika, oziroma tarifarična akcija v prosep

Trsta ne bo mogla več izdatneje učinkovati, nego se je to godilo sedaj. Lastni stroški železnice do Trsta v obratu znašajo pro 100 kg in 1 km približno 0.16 h. Železniška uprava — seveda ne južne železnice — je znižala enotne postavke za šamot-opeko na 0.166 h, za pavolo 0.154 h, za levantinsko blago celo na 0.145 pro 100 kg in 1 km. Z novo železnico se bo doseglo še nadaljnje znižanje na 0.134 h pro 100 kg in 1 km. To pa zlasti zato, ker se bodo razdalje zelo skrajšale. Vsled tega se bodo dokaj zmanjšala atrakcijska okrožja Hamburga, Genove, Benetk in tržaško se bo razširilo. V tem oziru se bodo gospodarske razmere za Trst ugodno izpremenile, in to bo zopet vplivalo na rentabiliteto nove železnice.

Primerjajoč atrakcijsko moč Trsta z Benetkami v Avstriji, razvidimo, da ovladajo Benetke danes naše gospodarstvo, oziroma naš promet do črte Beljak, Celovec, St. Michael, Amstetten, Budjovjovice, Veseli, Praga, Podmokli. Vpliv nove železnice bo skrčil pomen Benetk tako, da pojde omenjena črta čez Franzensfeste, Kufstein, Innsbruck, Ulm na Bavarskem in Stuttgart (Württemberg) do Rena.

Glede Genove se premakne črta od Franzensfeste-Norimberg na bavarsko-virtemberško mejo in na Hensensko.

Meja med Trstom in Hamburgom se bo v Švici, južnozahodni Nemčiji, Bavarski, Češki, severni Moravski in avstrijski Šleziji znatno pomaknila proti severu. Popolnoma ali vsaj pretežno odvrniti severni avstrijski izvoz od Hamburga na Trst je seveda nemogoče — zaradi Labe, ki je naravna pot v Hamburg.¹

In zdaj pridemo zopet do vprašanja, katerega smo se dotaknili že v uvodu: ali bo vse to zadoščalo za nadaljnji boljši ekonomski razvitek Trsta? ali ga bo to usposobilo za zmagovito konkurenco z inozemskimi trgovskimi središči? ali se bo res glavni in pretežni del avstrijske trgovine obrnil odslej proti Trstu in skozi Trst?

Odgovor mora biti — če ne naravnost nikalen — prav gotovo skeptičen.

Ne smemo pozabiti, da je vlada hkratu, ko je zahtevala kredite za opisane železnice, hotela imeti kredite, s katerimi se udeležijo ponosni projekti vodotokov, kanalov na severnem kraju naše monarhije, na Češkem, Moravskem in v Galiciji. Ti krediti so se ji dovolili in vodotoki bodo v bližnji bodočnosti izvršeni. Kadar bodo izdelani, je pa zopet čisto gotovo, da bodo skoro popolnoma paralizirali vpliv

¹ Ti privlačni krogi so jako nazorno narisani v prilogi „tehn. komerc. poročila“ Übersichtskarte des Atraktionsgebietes von Triest gegenüber jenem von Hamburg, Genua und Venedig.

nove železniške zveze glede Trsta; razmerje bo ostalo skoraj pri starem, kolikor se tiče trgovine notranje Avstrijske in razlika med sedanostjo in bodočnostjo se bo pokazala zopet le v bolj omejenem lokalnem okrožju — v Koroški, Kranjski, Štajerski, Primorski... Promet severnih, najbogatejših avstrijskih kronovin se bo s potencirano silo obrnil proti Hamburgu — baš zaradi novih vodnih stavb na severu, ki bodo spajale labsko in odersko porečje med seboj ter z donavskim porečjem in posredovale promet k projektiranemu renskem Mittel-landkanalu. Da, ena proga bi se odcepila i proti Dnjestru — torej v Črno morje... In to so smeri vse od Trsta proč!

Naglašati je treba, da tu ne gre za nobeno lokalno-patriotično tržaško kaprico, če se s tako vnemo skrbi za Trst. Saj je interes celokupne totranske avstrijske državne polovice na močnem trgovskem pristanišču v Trstu eminentno evidenten. Za slučaj vojske z Nemčijo ali s kakšno drugo severno državo — severna avstrijska trgovina je mahoma ubita, pot po morju pa ostane svobodna vedno; kajti morje je torišče vseh narodov. In Slovencem tudi ni več treba razlagati o pomenu zdravega in krepkega avstrijskega pomorskega trgovinskega središča v Trstu z ozirom na naš narodni, kulturni... razvitek.

Vsled tega pravimo, da je jako dobrodošla brošurica poslanca doktorja K. Urbana o projektu cenejše zveze Trsta z Dunajem, nego bo nova železnica. Ta zveza bi naj bila deloma po suhem. Začenjala bi se na desnem bregu Donave pri Dunaju, šla mimo

Dunajskega Novegamesta do Semeringa, čez kateri je trasirana ladijska železnica v dolino Murice. Od Mürzschlaga bi bil vodotok, oziroma bi se kanalizirala Mura do Weinzödlwehr. Odtod bi bil kanal mimo Gradca do zaliva v Strassu. Ladijska železnica bi spajala Strass z Mariborom. Dravsko in savsko medvodje bi med Slovensko Bistrico in Celjem zopet premostila taka železnica. Iz Celja bi se kanalizirala Savinja, Sava in Ljubljana do Vrhnike. Odtod bi bila zveza s Trstom po ladijski železnici, dolgi 67,2 km. Dolgost ladijskih železnic bi znašala 156,8 km, ona vodotokov pa 335,2 km, skupaj tedaj trasa Dunaj-Trst 492 km. Južna železnica je daljša za 100 km nego ta proga.

Stroški dunajsko-adrijskega vodotoka so se proračunili na 627.000 K per kilometer. Stroški donavsko-odrskega znašajo približno 550.000 K na kilometer, donavsko-vltavskega poprečno enako svoto. Obratni stroški dunajsko-adrijskega kanala so ocenjeni na 1,39 h za tono in kilometer, ostalih dveh pa na 1,04 h in 0,768 h, oziroma 0,658 h. Po južni železnici znašajo ti stroški 2,77 h za tono in kilometer. Lastni stroški državnih železnic znašajo okrog 1,6 h za tono in kilometer; poprečni prevozní stroški na Labi pa ob plitvi vodi 1,06 h, oziroma 0,8 h za tono in kilometer. To se pravi: po Labi se za $1\frac{1}{2}$ krat daljšo daljavo nego je po železnici plača enaka prevoznina, in pri tem brodarstvo še zasluži, dočim železnice morajo že tovoriti za lastne stroške. To je prednost vodotokov pred železnicami! Na južni železnici je najnižji tovarni postavek $589 \times 2,77 =$

$= 16\text{ K }30\text{ h}$, na donavsko-adrijskem vodotoku pa bi bil najnižji enotni postavek $492 \times 1,39 = 6\text{ K }83\text{ h}$. Prihranilo bi se tedaj 59% ob najnižjih tarifih; dejanski bi pa bil prihranek še večji.

V tem vodotoku, ki ga predlaga in zagovarja dr. Urban, investirani kapitali bi se brezdvomno popolno obrestovali. Pravi namreč: Čim živahnejši je proga ob vodotoku, temveč tvornic se naseli na bregovih. Ondi je prikladna prilika za osnivanje opekaren, cementnih in kemičnih tvornic, za izdelovanje gnojil, parne mline itd. in tako se taka obratna naprava kmalu obnese kot mnogo izdatnejši pripomoček za industrijo, nego marsikakšna umetna upravna sredstva; taka naprava izpremeni na naraven način ekonomski izraz celih pokrajin, pomnoži njih davčno zmožnost in povzdigne splošno blagostanje. (Primerjaj strani 24 in 25).

Kako racionalno se bo potem dalo izrabljati mogočne gozdove, kako lahko bo potem konkuriral štajerski premog s češkim: saj ima Štajerska največ premoga za Češko v Avstriji ...

*

Vsi projekti o zbližanju Trsta s srednjo Evropo, o katerih smo govorili v tem članku, se nam zde simpatični — naj si se že izvršujejo ali pa naj si so še projekti. Izvršiti se bode moralo vse, to je gotovo. Simpatični so nam pa že in zlasti zaradi tega, ker se bodo nam pobožnim Slovencem odprla in usilila nova obzorja. Potem bomo izpoznali, da v boju za obstanek moramo

več delati in gospodariti, nego smo doslej; kajti doslej smo le molili in čudežev pričakovali. Čas je prišel, da sami začnemo čudeže delati!

To se nam je zdelo o priliki izvršenega bohinjskega velikega predora potrebno pripomniti; tako smo mi ta svečani in pomenjivi trenotek proslavili.

Pregled.

Socializem. Mednarodni socialistični kongres v Amsterdamu se je zaključil 20. p. m. Doslej so prihajala na mednarodnih socialističnih kongresih na površja nasprotstva, ki so bila časih zelo mučna, kar se pa letos ni zgodilo. Debate so se vršile v tonu, ki je navaden med ljudmi enakih stremeljenj, četudi vladajo med njimi različna mnenja. V točki „generalna stavka“ sta nastopali dve mnenji, katerih eden je nasprotoval ti misli, drugi pa jo podpiral. V ti točki so glavno odločevali Nemci, katerih večina se je izrekla proti mnenju, da bi bila generalna stavka sploh mogoča. Najzanimivejša je bila debata o taktiki, kjer sta nastopali takozvani dve tendenci socialne demokracije sploh. Glavna govornika sta bila Bebel in Jaurès. Govori teli dveh so bili pravo umetniško delo, kakršnih se dosedaj še ni čulo na enakih kongresih. Šlo se je zato, ali ostane socialna demokracija marksistična, ali pa se loči v nekaterih točkah od čistega marksizma. Jaurès je poudarjal, da se taktika socialno demokratičnih strank v različnih deželah ne more predpisati kar v naprej. Bebel in z njim večina kongresa pa je predlagala resolucijo, ki jo je že lansko leto sprejel draždanski kongres nemške socialnodemokratične stranke l. 1903. Ta že tolikrat omenjena resolucija se glasi: „Kongres odločno obsoja revizionistično stremljenje, ki hoče našo, dosedaj priznano in zmagonosno, na razrednem boju temelječo taktiko tako predrugačiti, da mesto pridobitve politične moči po premagi naših nasprotnikov, nastopi politika, ki ima z nasprotniki tupačam sodelovati.“

Posledica te revizionistične taktike bi bila, da bi postala iz stranke, ki ima nalogo čim preje pospešiti prevrat obstoječega meščanskega družbenega reda, torej v pravem po-

menu besede, revolucijska stranka se zadovoljiti v zmislu revizionistov le z reformacijo obstoječe meščanske družbe.

Vsled tega kongres, nasprotno z revizionističnimi nazori, prepričan, da se razredno nasprotje ne ponehava, temveč poostreje, sklene:

1.) Stranka odklanja vsako odgovornost za iz kapitalističnega proizvodnega načina izhajajoče politične in gospodarske razmere. Vsled tega pa tudi zabranjuje sredstva, s katerimi bi se mogel vladajoči razred obdržati na vladi.

2.) Socialna demokracija ne more v zmislu Kautskega resolucije, ki je bila leta 1900 sprejeta na mednarodnem socialističnem kongresu v Parizu, sodelovati z nobeno vlado v meščanski družbi.

Kongres odločno obsoja prikrivanje obstoječih razrednih nasprotstev, ki bi utegnili podpirati naslanjanje na meščanske stranke.

To resolucijo, strogo marksističnega značaja, je sedaj po hudih bojih amsterdamski kongres sprejel z majhno večino in veljajo odslej njene določbe za socialno demokracijo sploh, brez izjeme. Če se pa bodo vsled tega spremenile dejanske razmere, posebno pa na Francoskem, je veliko vprašanje.

Končno je še omeniti, da so se izrekle francoske socialistične frakcije na kongresu za zedinjenje, kar bi bilo velikega pomena ne le za Francoze, temveč sploh za vse protireakcionarne struje po celi Evropi. — Slovenci in Hrvatje, seveda, niso bili zastopani.

Prihodnji kongres bo leta 1907. v Stuttgartu na Nemškem. Upamo, da bodo tedaj i slovenski socialisti stopili pred široki svet.

Italija. Da takozvani „teoretični“ prepri ne morejo mnogo škodovati socialni demokraciji tam, kjer se je ista že ukoreninila, je dokaz ravno Italija. Dasi se tam ne prestopi

pobijajo med seboj transigenti in intransigenti, vendar vedno prihajajo poročila o socialističnih zmagah. Pri občinskih volitvah v San Remo so zmagali socialisti na celi črti, tako da ima sedaj to lepo letoviško mesto celo socialističnega župana. Pri volitvah v občinski svet v Bordighera so istotako zmagali socialisti z veliko večino proti nasprotniškem kartelu. Tudi tu je izvoljen županom sodrug Rossi, odvetnik ondi. Končno so socialisti zmagali tudi v Castelmaggiore pri provincialnih volitvah. —

Iz Francije je vredno omeniti kongres guesdistične socialnodemokratske stranke. Vršil se je od 9. do 11. avgusta v Lille. Predstojništvo je poročalo, da ima stranka 16.702 člana, ki so vplačali 94.340 frankov strankinega davka. Na zboru je bilo zastopanih 77 korporacij po 47 poslancih, ki so imeli 155 mandatov. Zbor je glede notranje organizacije stranke sklenil nastaviti potovalne agitatorje. Glede strokovnih organizacij se je izreklo, da imajo biti pristaši stranke tudi strokovno organizirani in da se morajo v istih pridno poprijeti dela.

Japonski socialisti se zelo pritožujejo proti rusko-japonski vojni, ker so morali vsled nje skoro docela nehati z nadaljevanjem svoje propagande. Tudi jim dela sedaj v tem času policija večje težkoče, tako da je mogoče prirejati le malo shodov. Iz Japonske prihajajo poročila, da je ljudstvo vseh vrst in stopinj zavzeto za vojno proti Rusiji, pravtako kakor je bilo leta 1870/71. v Nemčiji ob času vojne s Francozi. Ob takih razmerah je težavno stališče japonskih socialistov umevno. To stališče pa se bo naglo poboljšalo po končani vojni, ali pa v hipu, ko bo japonski armadi in njenim generalom odrekla bojna sreča.

Umor ruskega ministra Plehveja dne 28. julija je bil posledica policijskega terorja, s katerim je umorjeni minister potlačil vsak svobodni pojav v Rusiji. Če se spominjamo na objave, ki so prišle na dan v Königberškem procesu o svojevoljni vladi v Rusiji, potem razumemo, da svobodno navdahnjeni ljudje v svojem obupu ne najdejo drugega izhoda, kakor potisniti tiste osebe, v katerih vidijo nosilce policijskega terorja, na stran. Terorju avtokratične vlade se po-

stavlja nasproti teror tlačениh. Naravnost nepotrebno je preiskovati, ali so atentati na posamezne osebe oprostljivi ali koristni. Obojega ni treba, ker so izbruhli globoko idočega obupa, in samo kot take imamo presojeti atentate v Rusiji.

V deželi, kjer ima javno mnenje dovolj sredstev in potov, se izražati in prodreti, kjer ljudstvo o svoji usodi do gotove meje vsaj soodločuje, tam izginjajo s politično izobrazbo ljudstva tudi tla za atentate. Drugače je v deželi, kjer se udušuje vsako prosto in napredno gibanje v kali, kjer je časopisje pod najstrožjo cenzuro, kjer si mora ljudstvo dovoljevati brutalno svojevoljno vladno, proti kateri ni pritožbe in izogibanja. Obupna dejanja, ki se izvršujejo od časa do časa v Rusiji, se razumeva v njihovi potrebi, če si predstavljamo obravnavanje z ljudstvom v vseh njegovih slojih gori do izobraženih „Neue Freie Presse“ je poročalo kmalu po Plehvejem umoru o nekem transportu prognancev v Sibirijo. Častnik, ki je poveljeval oddelek je bil tako surov in brutalen, da so prognanci ponovno proti njemu revoltirali. Ukazal je na rokah in nogah uklenjene peljati dalje, pri čemur jih je nekaj na poti umrlo. Ko je bila neka prognanka bila na neki staciji oddana, kupila je svojemu trpečemu tovarišu hrane, za kar jo je častnik pustil pretepesti. Ko so se drugi prognanci proti temu postavili, se je nanje streljalo, pri čemer jih je mnogo padlo. Ko je neki večer častnik hotel dati privedi k sebi neko prognano deklico, so se prognanci uprli. Prišlo je do krvavega pretepa, pri katerem je bil častnik ubit in mnogo pregnancev ranjenih.

Tu se ima detajlno sliko za psihologijo atentata. V obup pripravljeni človek, ki se obrne proti svojemu zatiralcu, je s svojim življenjem že davno sklenil. On ne pričakuje poboljšanja za sebe in svoj narod in gre slepo nad svojega mučitelja, pravtako kakor do obupa trpinčena žival — in naj je tudi najzvestejši in najboljši pes — v zadnji bojazni se sam vrže na svojega gospoda, če se ga le predolgo trpinči. (Iz Soz. Monatshefte.)

Peti zbor jugoslovanske socialnodemokratske stranke bo 7. in 8. decembra 1904. l. v Ljubljani. Provizorični dnevni red ne odgovarja ne razmeram slovenskim in ne

času, za kateri je sklican. O nalogi kongresa izpregovorimo prihodnjič.

Strokovno gibanje. Norveška strokovna organizacija. V poslovnem letu 1903. je pripadalo deželni norveški organizaciji deset strokovnih zvez, med tem ko je delovalo pet takih zvez samostojno. Trinajst teh zvez ima skupno 286 podružnic s 14.267 člani. Deželni zvezi je nadalje pripadalo še deset samostojnih strokovnih društev, ki so imela 473 članov. Poleg teh obstoji na Norveškem (Kristijaniji) še deset strokovnih društev s 480 člani in štiri društva s 127 članicami. Podpora za stavke je to leto znašala skupno 171.896 K. Dvanajst zvez je, ki imajo lastna strokovna glasila, katera se tiskajo v 22.150 izvodih.

Generalna komisija nemških strokovnih organizacij v Berlinu je objavila, da je bilo v Nemčiji leta 1903. strokovno organiziranih 40.666 delavk, kar pomenja jako lep napredek, če pomislimo, da je bilo l. 1902. organiziranih šele 28.218 delavk. Ženska delavska organi-

zacija v Nemčiji je napredovala v enem letu za 44 odstotkov. V Avstriji je približno 5 milijonov žen vposlenih v produkciji, a organiziranih jih je bilo leta 1902. samo — 9000. Ta organizacija šteje danes nekako 15.000 članic. Sedaj se tudi v tem oziru obrača na bolje. Posebno se je okrepila zadnji čas organizacija tobačnih delavk, ki ima do danes 18 lokalnih organizacij s 3474 članicami. Med Slovenkami je mnogo delavk in posebno tobačnih delavk. Ali da bi se kak znatnejši del slovenskih žena združil v kaki večji in posvetni organizaciji, v to še ni upati, zakaj slovensko ženstvo je danes še preveč fanatično klerikalno zaostalo in v splošni omiki.

Avstrijsko ženstvo. V Avstriji je okroglo 7 milijonov mož, ki služijo svoj kruh z vsakdanjim pridobivanjem in 5 milijonov delavnih žen, kar je naravnost velikansko število. Vkljub temu, da tudi v Avstriji niso eksistenčne in pridobitvene razmere ugodne, je vendar avstrijska ženska organizacija jako mala.

Iz pisem poljedelca, ki ni hotel opravljati vojaške službe.

Petnajstega oktobra 1895 sem bil pozvan, da izpolnim svojo vojaško dolžnost. Ko je prišla name vrsta, da potegnem srečko, sem izjavil, da ne bom srečkal. Uradniki so me pogledali. Potem so izpregovorili nekaj besedi med seboj in so me vprašali, zakaj nečem vleči srečke.

Odgovoril sem, da zato, ker ne bom prisegel, niti nosil orožja.

Rekli so, da to pride šele pozneje; sedaj naj le potegnem srečko.

Zopet sem odklonil. Nato so zapovedali občinskemu predstojniku, potegniti srečko. Občinski predstojnik je potegnil srečko; bila je številka 674. Številko so vpisali.

Sedaj je vstopil poveljnik, poklical me je v pisarno in me vprašal: „Kdo te je naučil vsega tega, da nečeš priseči?“

Odgovoril sem: „Jaz sam, ko sem čital Evangelij.“

On: „Ne verujem, da si sam tako razumel Evangelij; tam je vendar vse nerazumljivo. Da se ga razume, se je treba mnogo učiti.“

Nato jaz: „Kristus ni učil nobenih modrosti. Zakaj najnavadnejši ljudje, ki niso znali ni čitati, ni pisati, so razumeli njegove nauke.“

Nato je zapovedal vojaku, da me privede na poveljništvo. Šel sem z vojakom v kuhinjo in tam sva kosila.

Po kosilu so me vprašali ljudje, čemu nisem prisegel.

Rekel sem: „Ker se glasi v Evangeliju: Ne prisegaj.“

Čudili so se; potem pa so vprašali: „Ali stoji to resnično v Evangeliju? Pokaži nam vendar!“

Poiskal sem, prebral jim in oni so poslušali.

„Četudi tu stoji, priseči se mora vendar, ker nas sicer mučijo do smrti.“

Nato sem jim odvrnil: „Kdor izgubi pozemsko življenje, ta podeduje večno življenje.“

Dvajsetega sem bil uvrščen z drugimi rekruti in prebrali so nam instrukcijo. Rekel sem jim: „Jaz ne bom od vsega tega storil ničesar.“ „Zakaj?“ so vprašali

Rekel sem: „Kot kristjan ne bom nosil nobenega orožja in se ne bom branil pred sovražniki, zakaj Kristus je zapovedal, da naj sovražnike ljubimo.“ Rekli so: „Ali si samo ti kristjan? Saj smo vendar vsi kristjani.“ „Rekel sem: „O drugih ne vem ničesar; kar se mene tiče, vem le, da je zapovedal Kristus tako ravnati, kakor ravnaj jaz.“

Predstojnik je rekel: „Če ne boš delal z nami, te vtaknem v luknjo.“

Nato jaz: „Napravite z menoj, kar hočete, služil pa ne bom.“

Danes je bila tu komisija radi ogledovanja. General je rekel častnikom: „Kakšno prepričanje pa ima ta mladič, da neče služiti? Milijone ljudi služi, le on sam neče. Obdelujte ga dobro s šibami, potem bo že opustil svoje prepričanje...“

Olhovich je bil poslan v Amur. Na parobrodu so vsi večerjali, le on ne. Tu se je vmešal v pogovor vojak Ciril Sereda; odprl je Evangelij in je bral peto poglavje iz Matevža. Ko je končal, je pričel: „Glejte, Kristus je prepovedal prisego, sodnijo in vojsko, a pri nas se dogaja vse to in se smatra to za pravično dejanje.“ Vojaki so stali v gosti gruči okoli njega in so zapazili, da nima Sereda nobenega križa okoli vratu. In vprašali so ga: „Kje je tvoj križ?“

„V kovčegu,“ je odvrnil.

In zopet so vprašali: „Zakaj ga ne nosiš na vratu?“

Rekel je: „Ker ljubim Kristusa, in radi tega ne morem nositi orodja, na katerem so ga križali.“

Potem sta vstopila dva prostaka in sta začela s Seredo pogovor. Vprašala sta ga: „Zakaj pa si zadnjič večerjal in ne nosiš sedaj križa?“

Odgovoril je: „Takrat sem bil slep in nisem videl luči, sedaj pa sem pričel čitati Evangelij in sem spoznal, da to ni nobeno krščansko početje.“

In zopet sta vprašala: „Torej tudi ti ne boš služil kakor Olhovich?“

„Jaz ne bom služil,“ je rekel.

„Zakaj?“ sta vprašala.

„Ker sem kristjan,“ je odvrnil, „in ker kristjani ne smejo voditi nobenega orožja proti ljudem.“

Potem je bil Sereda zaprt in skupaj z Olhovichom poslan v krajino Jakutsk, kjer sedaj živi.

Iz „P. W. Olhovichovih pisem“.

I. S. Machar:

Oznanjenje Marije Device.

Glavo nagnjeno po strani,
in lase vse čez obličje,
v šóbicah pa ustni resno —
slikala je mala Silva
s svinčnikom rdeče-modrim
drobne črne ilustracije
v svetopisemskih dogodbah. —

Gledal nanjo sem čez mizo
in prešteval, koliko je
urnih let že odletelo,
kar sem jaz, učenec drobní,
barval krila in obraze
svetcem in svetnicam v zgodbah ...

Prst naslinila je Silva,
obrníla vrsto listov,
kritično zagledala se
na podobo oznanjenja:
angel na kolenih, s šopkom,
kolobar bel okrog glave,

sveto devo mi pozdravlja.
Sveta deva se priklanja,
zad stoji pa njena postelj,
zunaj baš proti nebesom
binkoštni leti golobček.

Rdeči svinčnik stisne Silva
s svojo majčkeno pestico
in z vso silo riše kroge
in pritiska križem kražem
po obrazu svete deve.
„Kaj pa delaš ji ta ogenj?
Pri ljudeh tega ne vidiš!“ —
pedagog iz mene pravi.

Veš — pokaže s prstom tekst mi —
angel ji je baš povedal,
da bo detece dobila,
to jo je presenetilo,
no, zato je tako rdeča. —

Kramerius.

Književnost.

Naše Doba, najimenitnejša češka revija, katero urejuje vseučiliški profesor dr. T. G. Masaryk, piše (XI. 850): „Mal žarek nade je mlada inteligenca. Mirno lahko rečemo, da slovenska mladina izmed vseh jugoslovanskih deluje najsimpatičneje. Teh ljudi je malo, toda vsakdo je na svojem mestu. Nahajajo se v raznih strankah. Najbolj delavni se reprezentujejo realisti, bivši dijaki praškega vseučilišča. Skupno s socialisti (kar nič ne ortodoksni) izdajajo že drugo leto krasni mesečnik „Naši zapiski“, ki se odlikujejo s solidno in lepo vsebino (izšlo je tu mnogo prevodov tudi iz češčine. V ti zalogi je izšla tudi Macharjeva „Magdalena“) ...“

„Kritika.“ Ljubljanski „Slovenski Narod“ je omenil brošuro „Vseučiliška ljudska predavanja“ kar na kratko, češ, brošura ne pri- naša nič novega za Slovence, ker se je o tem predmetu, ki ga razpravlja tretji zvezek Ljudske knjižnice, pred 15 leti vse boljše že pisalo v „Slovenskem Narodu“. Kakor znano brošura govori izključno le o vseučiliški ekstenzi. V „Slovenskem Narodu“ leta 1890. je nekaj podlistkov o delovanju češkega dijaštva, o vseučiliški ekstenzi pa niti besedice ne. Kako neki? Saj se je češka vseučiliška ekstenza začela šele koncem let 90 ... Kritik „Slov. Naroda“ brošure niti razrezal ni.

Spominjajte se tiskovnega sklada Naših zapiskov!

Izdajatelj in odgovorni urednik Jožef Breskvar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.

